

Yusuf Salman (1888-1960)

Türkiye Musevi Cemaatinin önde gelen isimlerinden, Hahambaşılık sekreteri, Cismani Meclis başkanı, Türk siyasetçi ve Demokrat Parti'nin XI. Dönem Yahudi İstanbul milletvekili.

1906 yılında Galatasaray Lisesinden mezun olmuş ve 1907 yılında girdiği sınavı başarıyla tamamlayarak memur statüsünde Osmanlı Bankasında çalışmaya başlamıştır. 1910 ve 1911 yıllarında askerliğini Selanik'te bedelli olarak yapmıştır. Mesleğini "hesap uzmanı, işini de "tüccar" olarak belirten Salman, Maden Arama ve İşletme Limited Şirketinin ortağı ve umumi vekili olup, 1951 yılından itibaren gönüllü olarak İstanbul Beyoğlu Kızılay Şubesi saymanlığıyla, Türk-Fransız Kültür Cemiyetinin üye ve murakıplığını yapmıştır. Yine 29 Ağustos 1922'de Türkiye'deki Yahudi Cemaati için resmen faaliyete geçerek 19 Ocak 1989'da sonlandırılmış bir oluşum ve bir tür borç sandığı olan İstanbul'daki Küçük İstikraz Sandığının İdare Meclisi başkanlığı görevinde bulunmuştur.

Osmanlı Mebusan Meclisi Selanik Mebusu Emanuel Karasu'nun kızı 1897 doğumlu Frida ile 1921 yılında evlenen Yusuf Salman'ın, bu evlilikten İvet adında bir kızı olmuştur. Nüfus kayıtlarında çiftin 1 Şubat 1926 doğumlu "Beki" adında bir oğulları olduğu bilgisi olsa da Yusuf Salman, tercüme-i hal kâğıdında sadece bir kızı olduğunu belirtmiştir.

Siyasi hayatına Demokrat Parti'nin kuruluşuyla 1946 yılında bu partinin Kuledibi Semt Ocağında başlayan Yusuf Salman, hayatının sonuna kadar çizgisini değiştirmemiştir. 21 Temmuz 1946 seçimlerinde DP'den milletvekili aday olmuştur da seçilememiştir. 1950 yılında İstanbul Şehir Meclisine üye seçilerek Bütçe ve Hesap İnceleme Komisyonlarında çalışmıştır. 1955 yılında da İstanbul Vilayet Umumi Meclisine seçilerek Bütçe ve Hesap İnceleme Komisyonlarında "başkan" olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda Hahambaşılık Genel Sekreteri olarak Cismani Meclis Başkanı Marko Nasi ile birlikte 1953 yılında Türkiye Yahudilerini temsilen Dünya Yahudi Kongresine katılmıştır.

Cismani Meclisin başkanlığını de yapan Salman, 2 Mayıs 1954 seçim sonuçları ilan edildiğinde bu görevdeyken Türk Yahudi toplumu adına bir açıklama yaparak sonuçlardan memnuniyet duyduğunu söylemiştir. 27 Ekim 1957 seçimlerinden önce İstanbul Vilayeti Heyeti azalığı ile Hahambaşılık Laik Konsey genel sekreterliği görevlerini sürdürmekte olan Salman, adaylar belirlenmeden önce bu yılın Ağustos ayında Cumhurbaşkanı Celal Bayar'la bir görüşme yapmıştır. Buluşmanın ardından DP İstanbul milletvekilliğine aday olmuş ve bu vesileyle Hahambaşılık Laik Konseydeki görevinden ayrılmıştır.

Propaganda sürecini etkili kullanan Yusuf Salman, aday olduktan sonra basına verdiği demeçlerde; başta Varlık Vergisi olmak üzere, gayrimüslimlerden askere alınanların inşaatlarda çalıştırılması, üniversite mezunu olanların yedek subay yapılmaması ve onlara silah verilmemesi gibi uygulamaları hatırlatarak eleştirilerini CHP Dönemi'ne yöneltmiştir. Gayrimüslim vatandaşlara yönelik uygulamalarından sitayişle söz ettiği Demokrat Partiye ise inancını dile getirmiş ve bu iktidar sayesinde Türkiye'de ekalliyet diye bir sorun kalmadığını söylemiştir. Celal Bayar ve Adnan Menderes'e karşı duyduğu güveni "Biz, Sayın Reiscumhurumuz ve Sayın Başvekilimizin, Türkiye'nin kısa zamanda

kalkınması hakkındaki azmi ve fikirlerini canla başla destekleyeceğiz” sözleriyle dile getirmiştir. Ayrıca Salman, geri kalmış bir ülke konumunda olduğunu belirttiği Türkiye’yi, gelecekte küçük bir Amerika haline getirmeyi hedeflediklerini söylemiştir. Seçimlere kadar aktif olarak propaganda faaliyetlerini sürdürmüş ve bu çerçevede 11 Ekim 1957 günü DP Galata Bucağının düzenlediği kapalı salon toplantısında konuşma yapmıştır. DP sayesinde eşit haklara kavuştuklarını yineleyen Salman, “DP hiçbir şey yapmıyor diyorlar. Onların 27 senede yapamadıklarını ve rüyalarında dahi göremediklerini biz yedi senede yaptık” diyerek muhalefetin eleştirilerine cevap vermiştir. Yusuf Salman, Cemaati tarafından aday gösterilmişse de DP kurulduğundan itibaren bu hareketin içinde olmuş bir partilidir. Partisini her koşulda savunmuş, DP’nin imar hareketlerinde, Mimar Sinan’ın eserlerinin izlerinin olduğunu ve CHP devrinde ekalliyetlerin sonlarının ne olacağını bilmeden korku içinde yaşadıklarını ileri sürmüştür.

27 Ekim 1957’de yapılan seçimlerde 315.658 oy alarak Demokrat Parti’den İstanbul milletvekili seçilmiş, mazbatasını 30 Ekim’de alarak 1 Kasım’da Meclise katılmıştır. Sicil numarası 2350 olan Salman, 2,5 yıllık milletvekilliği süresince adaylığı dönemindeki aksine, hastalığından da kaynaklı olarak aktif bir tutum göstermemiştir. XI. Dönemde üç defa seçildiği Ticaret Encümeninde çalışmış, Maarif Vekâleti bütçesinden 10 bin liranın Türkiye Milli Gençlik Teşkilatına ayrılmasına dair verilen bir takrire imza koymuştur. Genel Kuruldaki tek konuşması, Turhan Feyzioğlu’nun 4 Aralık 1957 tarihli oturumda basın hürriyetine dair yaptığı konuşmaya “sen gazeteci misin?” diyerek tepki vermesidir. İştirak ettiği oturumlarda iktidar partisinin getirdiği kanun tekliflerine genellikle kabul oyu veren Salman, Yüksek Adalet Divanının ana davası olan Anayasa Davasındaki suçlar arasında sayılan Türkiye Büyük Millet Meclisi Dâhilî Nizamnamenin bazı maddelerinin tadiline dair Nizamnamenin ve 5484 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı kanunlarının lehinde oy kullanmıştır. 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa ek kanun lâyihasının bir maddesi hakkındaki takrire ise kırmızı oy vermiştir.

Tümü hastalığı nedeniyle olmak üzere, 14 Mayıs 1958 tarihinden itibaren üç hafta, 5 Haziran 1958’den itibaren bir ay, 1 Kasım 1958’den itibaren üç ay ve 15 Nisan 1959 tarihinden itibaren de bir ay izin alan Yusuf Salman’ın Meclisteki son faaliyeti 29 Şubat 1960 tarihinde oylamaya sunulup kabul edilen *1960 malî yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu*’nun lehinde oy vermek olmuştur. Sağlık durumu gittikçe kötüleşince bu tarihten itibaren müzakerelerde bulunamamış, 21 Mayıs 1960’da Dr. N. Toledo imzalı bir doktor raporu almıştır. Raporda Yusuf Salman’ın kalp yetmezliği sebebiyle bir ay istirahat ve tedaviye muhtaç olduğu yazılıdır. Salman, Başbakan Adnan Menderes’e de “...Birkaç defa biletimi alıp tam Ankara’ya gideceğim dakikada vaziyetim fena oluyor ve eve dönmeye mecbur oldum. Bu sefer de iki defa bilet aldıktan sonra bizim İstanbul’da bakan doktorumuz yine bir müsaade name yazıp elime verdi. Ne yapacağımı ben de doktor da bilmiyoruz...” şeklindeki ifadelerle durumunu anlattığı bir mektup yazmıştır.

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra hasta olmasına rağmen tutuklanan Yusuf Salman, bu halde Haziran ayında Yassıada’ya sevk edilmiştir. Burada ilk olarak 4 Numaralı Soruşturma Kurulunun incelemesi sonucunda 1 Kasım 1957 ila 25 Mayıs 1960 tarihleri arasında aldığı izinler tespit edilmiştir. Hastalığından dolayı gözlem altında tutulan ve Yassıada’ya hasta olarak getirildikten kısa bir süre sonra da rahatsızlığı artan Salman, Yüksek Adalet Divanındaki duruşmalara sadece davaların başladığı 14 Ekim 1960 günü 230 sanık numarasıyla katılmıştır. Başka bir duruşmaya da iştirak edememiştir. Yargılandığı Anayasayı İhlal Davasının 11 Mayıs 1961 Perşembe gününde toplanan ikinci oturumunda, vefat ettiği için hakkındaki kamu davası düşürülmüştür.

Diğer sanıklarda olduğu gibi servetinin meşru olup olmadığını soruşturmak üzere 1 Nolu Yüksek Soruşturma Kurulunca hakkında haksız iztısap davası açılmıştır. Ondan gelir ve gider beyannameleri talep edilmişse de kalp, damar ve şeker

hastalıkları bulunan Salman'ın talep edilen beyannameleri doldurabilecek zihni kabiliyette bulunmadığı, altında üç doktorun imzası bulunan (Dâhiliye Uzmanı Tbb. Yb. Mehmet Okyar, Nöroşirurji (Beyin ve Sinir) Uzmanı Tbb. Bnb. Zeki Birsen ve İstanbul Devlet Hastanesi Baş Tabip Vekili Tbb. Albay Sadri B. Ünal) 18 Ağustos 1960 tarihli bir yazıyla Soruşturma Kuruluna iletilmiştir. 6 kişilik bilirkişi heyetinin incelemesi ve Kurulun kararı ile gayrimeşru serveti olmadığına karar verilmiştir. Yüksek Soruşturma Kurulunun 11 Ocak 1961 Çarşamba günü kararını vererek dosyasını havale ettiği Yüksek Adalet Divanı, zaten vefat etmiş olan Salman'ın serveti üzerine konulmuş olan haciz ve ihtiyari tedbirleri kaldırmıştır.

İstanbul Beyoğlu'nda ikamet etmiş olan ve Fransızca, İngilizce, İtalyanca, İspanyolca ve Almanca bilen Yusuf Salman, kalp yetmezliği, şeker diyabeti, damar sertliği ve kalp krizi riski gibi sağlık sorunlarıyla mücadele etmiştir. Yassıada'da sağlık durumu iyice kötüye gidince Kasımpaşa Deniz Askeri Hastanesine sevk edilerek tedavi altına alınmış, Yassıada Hastanesinde geçirdiği kalp krizi sonucunda da vefat etmiştir. Samet Ağaoğlu, 5 Aralık 1960 Cuma günü günlüğüne eklediği notunda Yusuf Salman'ın iki gün önce, yakın dostu Hahambaşı Rafael David Saban'dan da bir gün sonra öldüğünü yazmıştır. Oysa Saban 26 Kasım 1960 Cumartesi gecesi, Salman ise 28 Kasım 1960 Pazartesi saat 17.30 civarında vefat etmiştir.

Zehra ASLAN

KAYNAKÇA

Arşiv

T.C. Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

Fon Kodu:

010.09/270.826.2.9

010.09/270.826.2.10

010.09/5.14.1.69.

010.09/5.14.1.72.

TBMM Arşivi

Yusuf Salman, **Tercüme-i Hal ve Sicil Dosyası**, D XI.

TBMM Zabıt Ceridesi, C 1, B 1, 1 Kasım 1957.

Anayasayı İhlal Davası Zabıtları, C 1, O 2, 22 Mayıs 1961.

Sürelî yayınlar

American Jewish Year Book, "Foreign Countries: Turkey", Vol. 61, 1960.

Cumhuriyet, 29 Kasım 1960.

Daily News Bulletin, December 1, 1960.

İstanbul Ekspres, 11 Ekim 1957; 12 Ekim 1957.

Jewish Telegraphic Agency, July 27, 1960, p.3.

Jewish Telegraphic Agency, October 18, 1960.

The Detroit Jewish News, July 8, 1960, p.9.

The Jewish News, December 9, 1960, p.46.

Vatan, 28 Kasım 1960; 29 Kasım 1960.

Araştırma-İnceleme Eserler

AĞAOĞLU, Samet, **Yassıada, Kayseri ve Toptaşı Cezaevi Günlükleri**, Yayına Hazırlayan: Gülay Sarıçoban, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.

ARSLAN, Zühtü, **Türk Parlamento Tarihi TBMM XI. Dönem (1957-1960)**, C III, N 156, TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yay.

ASLAN, Zehra, "6-7 Eylül Olaylarından Yassıada'ya... Cumhuriyet'in ilk 40 yılında Türkiye Yahudileri (2)", **Independent Türkçe**, 6 Eylül 2019, <https://www.indyturk.com/node/68161/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/6-7-eyl%C3%BCl-olaylar%C4%B1ndan-yass%C4%B1ada%E2%80%99ya-cumhuriyet%E2%80%99-ilk-40-y%C4%B1l%C4%B1nda-t%C3%BCrkiye>, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023.

ASLAN, Zehra, "Örnek azınlık mı? Şüphe duyulan bir topluluk mu? Cumhuriyet'in ilk 40 yılında Türkiye Yahudileri (1)", **Independent Türkçe**, 27 Temmuz 2019, <https://www.indyturk.com/node/55486/t%C3%BCrki%CC%87yeden-sesler/%C3%B6rnek-az%C4%B1n%C4%B1k-m%C4%B1-%C5%9F%C3%BCphe-duyulan-bir-topluluk-mu-cumhuriyet%E2%80%99-ilk-40>, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2023.

ASLAN, Zehra, **Demokrat Parti Döneminde Türkiye Yahudileri ve YASSIADA MAĞDURU YAHUDİ MİLLETVEKİLLERİ (İshak Altabev-Yusuf Salman)**, Libra Kitap, İstanbul 2018.

BALİ, N. Rifat, "Bir Yahudi Mali ve Sosyal Yardımlaşma Kurumu: Dersaadet Küçük İstikrazat Sandığı", **Tarih ve Toplum**, Nisan 1997, Sayı: 160, s.45-53.

BALİ, N. Rifat, **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri Devletin Örnek Yurttaşları (1950-2003)**, Kitabevi, İstanbul 2009.

BALİ, N. Rifat, "The Slow Disappearance of Turkey's Jewish Community", **Changing Jewish Communities**, Number 63, January 6, 2011, <https://archive.jpr.org.uk/download?id=2583>, Erişim Tarihi: 19 Şubat 2023.

BALİ, N. Rifat, **Model Citizens of the State The Jews of Turkey during the Multi-Party Period**, Fairleigh Dickinson University Press, U.K. 2012.

ÇAKIRBAŞ, Ali, **Cumhuriyet Döneminde Gayrimüslim Milletvekilleri Ve Faaliyetleri (1923-1964)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2017.

GÜLERYÜZ, Naim, **Toplumsal Yaşamda Türk Yahudileri**, Gözlem, 2.baskı, İstanbul 2015.

Metin Görseli

TBMM Albümü (1920-2010), C 2, 2.baskı, GÖKÇE OFSET Matbaacılık Limited Şirketi, Ankara 2010.

21/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/yusuf-salman-1888-1960/?pdf=5974> adresinden erişilmiştir